

1. Oversikt over selskapsformer og styringsmuligheter¹

Nedenfor presenteres de mest brukte selskapsformene og rammene for kommunens utøvelse av eierskap gjennom de formelle kanalene for eierstyring.

Under følger en kort beskrivelse av de selskapsformer som er mest vanlige å bruke i kommunesektoren.

1. Aksjeselskaper (AS)

Begrenset ansvar for deltakerne

Et aksjeselskap er et eget rettssubjekt og kan ha en eller flere eiere. Denne selskapsformen kan derfor være tjenlig dersom en ønsker å ha ulike grupper av eiere eller legge til rette for at flere, både fysiske og juridiske personer, kan være eiere. Et aksjeselskap skal ha en minste aksjekapital på 30 000 kroner, og må til enhver tid ha en forsvarlig egenkapital. Et særtrekk ved aksjeselskapsformen er at deltakerne ikke er ansvarlig for selskapets forpliktelser, med mindre dette er særskilt avtalt. På den annen side rår ikke eierne fritt over selskapets inntekter og formue. Ønsker aksjeeierne å trekke midler ut av selskapet, må dette skje etter nærmere regler i aksjelovent for utdeling av utbytte, nedsetting av aksjekapitalen eller oppløsning av selskapet. Eierforholdene i et aksjeselskap kan endres ved kjøp og salg av aksjer, eller ved forhøyelse av aksjekapitalen.

Eierskapet utøves gjennom generalforsamlingen

Gjennom generalforsamlingen kan eierne gjennom vedtekter, instruksjoner og andre generalforsamlingsvedtak fastsette rammer og gi nærmere regler for styret og daglig leders ledelse av selskapet. Det er generalforsamlingen som velger styret.

Styret er øverste forvaltningsorgan, og daglig drift ivaretas av daglig leder

Selskapet ledes av et styre og en daglig leder. Styret har det overordnede ansvaret for forvaltningen av selskapet og for at det drives i samsvar med selskapets formål og innenfor rammen av lovgivningen og selskapets vedtekter og instruksjoner fastsatt av aksjonærene gjennom generalforsamlingen. Daglig leder står for den daglige ledelsen av selskapets virksomhet, og skal i denne forbindelsen følge retningslinjer og pålegg styret har gitt.

Det er viktig å påpeke at det medfører et personlig ansvar for politikere som sitter i styret i selskaper.

2. Samvirkeselskap/andelslag (SA)

¹ Beskrivelsen i dette dokumentet er ikke uttømmende og må anses som en kort oppsummering. For detaljerte krav må aktuell lovtekst benyttes.

Deltakernes ansvar for selskapet er begrenset til innskuddet i selskapet akkurat som i et aksjeselskap. Selskapsformen er ikke detaljregulert i noen spesiallov. Stifterne har en viss frihet i utformingen av vedtektene og det er ingen krav til minimumskapital ved etableringen. Stifterne kan bestemme hvilken kapital som er nødvendig.

Utbytte skal fordeles i forhold til deltakernes bruk av selskapet (ikke i forhold til kapitalinnskuddet som i et aksjeselskap). Ved avstemninger har hver deltaker én stemme (mens hver aksje har én stemme i et aksjeselskap).

3. Interkommunalt selskap (IKS)

Samarbeid mellom flere kommuner og/eller fylkeskommuner kan organiseres som interkommunalt selskap (IKS). Deltakere i IKS kan være kommuner, fylkeskommuner og andre IKS. Interkommunale selskaper er egne rettssubjekter som rettslig og økonomisk er skilt fra deltakerkommunene.

Hver av deltakerne har et ubegrenset ansvar for sin andel av selskapets samlede forpliktelser.

Selskapets øverste myndighet er representantskapet. Representantskapet er eiernes organ, og deltakerkommunenes eiermyndighet utøves av representantskapet. Antallet medlemmer i representantskapet skal nedfelles i selskapsavtalen, men alle deltakere skal ha minst en representant i representantskapet (IKS-lovens § 6). Medlemmene velges av kommunestyret. Deltakerkommunene kan gjennom representantskapet treffe vedtak som binder styret, og det kan omgjøre vedtak som styret har truffet. Lovens bestemmelser medfører at deltakerkommunene har en større innflytelse over styringen av selskapet enn det aksjeloven gir deltakerne i et aksjeselskap.

4. Kommunalt foretak (KF)

Foretaket er en del av kommunen som rettssubjekt, og har ingen økonomisk selvstendighet.

Reglene om kommunale foretak tar særlig sikte på å gi et alternativ for mer selvstendig organisering av kommunale oppgaver. Organiseringen benyttes som regel når både forretningsmessige og samfunnsmessige hensyn skal ivaretas. Organiseringen er i hovedsak tatt i bruk i større kommuner. Eksempler kan være drift av vannverk, drift av kommunal bygningsmasse, vaktmestertjenester eller lignende. De enkelte tjenesteenheter i kommunen bestiller da tjenester av det kommunale foretaket etter behov.

Foretaket ledes av et styre og en daglig leder. Lederen har ikke rapporteringsplikt til rådmannen, og er ikke underlagt han/henne. Kommunedirektøren har uttalelsesrett før saker behandles i styret eller eventuelt i kommunestyret. Kommunedirektøren kan også instruere styret/daglig leder om at et vedtak i foretaket ikke skal iverksettes før det er behandlet i kommunestyret.

Det kommunale budsjettet setter rammene for foretakets virksomhet, og styret er bundet av budsjettet.

5. Stiftelse

Etablering og drift av stiftelser skal skje i medhold av Lov om stiftelser av 15.06.2001 nr. 59. En stiftelse kan være en alminnelig stiftelse eller en næringsstiftelse. En stiftelse er en formuesverdi som stifterne har

avsatt for å fremme et nærmere fastsatt formål. Stiftelser anvendes ofte ved virksomhet av ikke-økonomisk karakter, spesielt med et sosialt eller kulturelt formål.

Kommuner kan alene eller sammen med andre opprette stiftelser. Stiftelser er egne rettssubjekter, men har ingen eiere ("stiftelsen eier seg selv"). Kommunen har derfor ingen styringsrett over stiftelser, og kan ikke hente ut midler fra stiftelser. Eierne står ikke fritt til å løse opp stiftelsen, og det er ingen egnet organisasjonsform hvis kommunen ønsker å utøve eierstyring og opprette en økonomisk interesse i de verdier som er knyttet til virksomheten.

Stiftelsen ledes av et eget styre.

6. Interkommunale samarbeid

Kommunelovens sjette del (kap. 17 tom kap. 21) inneholder reglene om kommunale samarbeid. Kommuneloven kap. 17 setter rammene for hvordan kommuner kan samarbeide. Det er i påfølgende kapitler beskrevet nærmere innholdet i den enkelte samarbeidsmodell. Man kan velge mellom følgende modeller for samarbeid.

- Interkommunalt politisk råd – Kap. 18

To eller flere kommuner kan sammen opprette et interkommunalt politisk råd. Rådet kan behandle saker som går på tvers av kommune- eller fylkesgrensene.

Representantskapet er det øverste organet i et interkommunalt politisk råd. Samtlige deltakere(kommuner) i rådet skal være representert med minst ett medlem i representantskapet. Kommunestyrene velger selv sine medlemmer og minst like mange varamedlemmer.

Når det opprettes et interkommunalt politisk råd, skal det inngås en skriftlig samarbeidsavtale mellom alle deltakerne i rådet. Avtalen vedtas av kommunestyret i den enkelte kommune.

Samarbeidsavtalen skal fastsette

- a) rådets navn
- b) om rådet er et eget rettssubjekt
- c) hvor mange medlemmer den enkelte deltakeren skal ha i representantskapet
- d) hvilke saker rådet skal kunne behandle
- e) hvilken myndighet som er lagt til rådet
- f) den enkelte deltakerens eierandel i rådet og ansvarsandel for rådets forpliktelser hvis ansvarsandelen avviker fra eierandelen
- g) hvordan deltakerne kan tre ut av rådet
- h) hvordan rådet skal oppløses, blant annet hvem som skal ha ansvaret for oppbevaringen av rådets arkiver etter at rådet er oppløst.

Et interkommunalt politisk råd kan ikke gis myndighet til å treffe enkeltvedtak. Rådet kan likevel gis myndighet til å treffe slike vedtak om interne forhold i samarbeidet og til å forvalte tilskuddsordninger.

Den enkelte deltakeren i et interkommunalt politisk råd har ubegrenset økonomisk ansvar for sin andel av rådets forpliktelser. Til sammen skal andelene utgjøre rådets samlede forpliktelser.

- Kommunalt oppgavefellesskap – kap. 19

To eller flere kommuner kan sammen opprette et kommunalt oppgavefellesskap for å løse felles oppgaver. Kommunestyrene vedtar selv å opprette et oppgavefellesskap.

Representantskapet er det øverste organet i et kommunalt oppgavefellesskap. Samtlige deltakere(kommuner) i rådet skal være representert med minst ett medlem i representantskapet. Kommunestyrene velger selv sine medlemmer og minst like mange varamedlemmer.

Når det opprettes et oppgavefellesskap, skal det inngås en skriftlig samarbeidsavtale mellom alle deltakerne i oppgavefellesskapet. Avtalen skal godkjenne hos de enkelte kommunestyre.

Samarbeidsavtalen skal fastsette:

- a) oppgavefellesskapets navn
- b) om oppgavefellesskapet er et eget rettssubjekt
- c) hvor mange medlemmer den enkelte deltakeren skal ha i representantskapet
- d) hvilke oppgaver og hvilken myndighet som er lagt til oppgavefellesskapet
- e) deltakernes innskuddsplikt og plikt til å yte andre bidrag til oppgavefellesskapet
- f) den enkelte deltakerens eierandel i oppgavefellesskapet og ansvarsandel for fellesskapets forpliktelser hvis ansvarsandelen avviker fra eierandelen
- g) om oppgavefellesskapet skal ha myndighet til å ta opp lån
- h) hva oppgavefellesskapet skal rapportere til deltakerne om
- i) hvordan deltakerne kan tre ut av oppgavefellesskapet
- j) hvordan oppgavefellesskapet skal oppløses, blant annet hvem som skal ha ansvaret for at oppgavefellesskapets arkiver blir oppbevart etter at oppgavefellesskapet er oppløst.

Den enkelte deltakeren i et kommunalt oppgavefellesskap har ubegrenset økonomisk ansvar for sin andel av oppgavefellesskapets forpliktelser. Til sammen skal andelene utgjøre oppgavefellesskapets samlede forpliktelser.

Vertskommunesamarbeid etter kommuneloven kapittel 20.

Kommunelovens kapittel 20 åpner for at det kan etableres to former for vertskommune samarbeid.

Et vertskommunesamarbeid vil ikke være et selvstendig rettssubjekt, men være forankret i en avtale som må vedtas av kommunestyret.

Samarbeidsavtalen skal inneholde bestemmelser om:

- a) deltakerne i samarbeidet
- b) hvem av deltakerne som er vertskommune
- c) hvilke oppgaver og hvilken myndighet som skal legges til vertskommunen
- d) når oppgaver og myndighet skal overføres
- e) hvilke av vertskommunens vedtak deltakerne skal underrettes om
- f) hvordan det økonomiske oppgjøret mellom samarbeidskommunene og vertskommunen skal foregå
- g) hvordan deltakerne kan tre ut av samarbeidet
- h) hvordan samarbeidet skal oppløses
- i) annet som etter lov skal fastsettes i avtale.

§20-2 – Administrativt vertskommunesamarbeid

I et slikt samarbeid delegeres myndighet til å utføre saksbehandling og fatte vedtak i ikke-prinsipielle saker til en vertskommune på administrativt nivå.

§20-3 – Vertskommunesamarbeid med felles, folkevalgt nemd

Kommuner som deltar i et vertskommunesamarbeid, kan avtale å opprette en felles, folkevalgt nemnd i vertskommunen.

Deltakerne kan gi nemnda myndighet til å treffe vedtak i alle typer saker hvis ikke noe annet følger av lov. Det skal skje ved at kommunestyrene delegerer den samme myndigheten til nemnda. Nemnda kan gi kommunedirektøren i vertskommunen myndighet til å treffe vedtak i saker som ikke har prinsipiell betydning.

Historikk

Modellen tilsvarer det som i tidligere kommunelov var § 28 B og § 28 C samarbeid.

Annet interkommunalt samarbeid

Kommunen inngår i en rekke sammenhenger i ulike former for samarbeid med andre kommuner, uten at slikt samarbeid nødvendigvis er tydelig hjemlet i lovverket. Det kan eksempelvis være et politisk rettet samarbeid (regionalt eller på annet vis) eller det kan være rene samarbeidsavtaler med andre kommuner og eventuelt andre offentlige virksomheter hvor en har intensjoner om forbedret samarbeid/kompetanseutvikling eller lignende. Slikt samarbeid kan også være rettet mot å løse konkrete oppgaver i fellesskap, med en kostnadsdeling mellom de berørte kommunene.

Slike mindre definerte samarbeid kan også innebære et medeierskap til konkrete verdier. Eierskapsmeldingen bør derfor gi oversikt over slikt samarbeid. En slik oversikt over samarbeidet vil gi økt åpenhet og muligheter for innsyn, samt at det vil kunne styrke kommunens styring i slikt samarbeid.

7. Organisasjoner/foreninger

En Forening er en selveiende, frivillig sammenslutning av medlemmer som skal tjene et bestemt formål.

Årsmøtet er foreningens øverste organ og det er årsmøtet som velger styre og daglig leder.

Rettsforholdet til foreninger er ikke regulert i egen lov. Det er imidlertid, over tid, utviklet såkalte foreningsrettslige prinsipper som benyttes for å fastslå om man fyller kravene til å være registrert som forening.